

MOCSÁR GÁBOR

BESZÉLGETÉSEK AZ OLAJRÓL

Ebben az évben jeles dátumokhoz érkeznek az algói olajmező. Az első fúrómunkások 1965 tavaszán érkeztek ide, hogy az első kutatófúrást lemélyítsék, s 1966 júliusában már meg is alakult a Nagyalföldi Kőolaj- és Földgáz-termelő Vállalat szegedi üzeme, egyelőre 25 emberrel. Ennek most öt esztendeje. Az azóta eltelt öt év óriási változásokat hozott a táj és az itt megtelepedett olajipar számára egyaránt, 1970 végére több száz kutat fúrtak és állítottak termelésbe. Ebben az évben kitermelték a hárommilliomodik tonna olajat, s az idén érik el először az évi egymillió tonna kőolaj és a napi egymillió köbméter földgáz termelését. Öt év elteltével itt az alkalom, hogy olajosokkal és nem olajosokkal, munkásokkal és mérnökökkel, vezetőkkel és beosztottakkal beszélgetve áttekintsük az olajipar öt éves történetét, egyúttal megismerkedve néhány olyan emberrel, akik részt vettek a Szeged környéki új energiaipar megteremtéséért folytatott küzdelemben.

ÍGY LÁTTÁK A BANKOSOK

Az első beszélgetés résztvevői: Kutiván Rezső, a Magyar Beruházási Bank Csongrád megyei fiókjának igazgatója, Motzwickler Kálmán, a bank főelőadója és Mocsár Gábor író, a beszélgetés feljegyzője és közreadója.

BESZÉLJÜNK A FORINTOKRÓL

M. G.: Önök, ahogy mondani szokás, végigcsinálták a Szeged környéki olajmező öt éves bankügyeit. Erről a speciális — és a nagyközönség előtt a dolog természeténél fogva alig ismert — oldalról nézve bizonyosan sok érdekeset tudnak mondani az olajipar pénzügyi problematikájáról, sokat vitatott gazdasági természetű ügyeiről. Kezdjük mindjárt azzal a kérdéssel, hogy vajon mi a különbség az olajipar és más iparágak beruházási politikája között, a bánásmód tekintetében? Ezt azért kérdezem, mert a közvélemény úgy tudja, hogy itt mindenre jut pénz, mindenre telik.

K. R.: Azt tudom válaszolni, hogy lényegében, az alapkonceptiók tekintetében nincs különbség. Az olajipar bánásmód, bankpolitika szempontjából nem különbözik a többi kiemelt beruházástól.

M. G.: Mit jelent az, hogy „kiemelt” beruházás?

K. R.: Az új gazdasági mechanizmus bevezetése előtt a kormány a pártvezetéssel egyetértve kijelölte azt a kört, amellyel mint beruházással, mindenképpen kormány szinten kell foglalkozni. Ez azt jelenti, hogy az illető beruházás tervezése, előkészítése, végrehajtása a kormány ellenőrzése alatt megy végbe, ezekről negyedévenként a kormány számára tájékoztatást kell adni. Nos, ha jól vagyok tájékozódva, az országban jelenleg harmincöt ilyen, a kormány által kiemelt, jóváhagyott beruházás

van. Ez elég széles kör, és még ezen belül is lehet bizonyos fontossági sorrendet megállapítani, annak alapján, hogy melyik a másikkal az alapja. Bázisa. Így például nyilvánvaló, hogy az energiaipar, a vegyipar a kiemelték között is bizonyos reprezentatív helyet foglal el.

M. G.: Most már még közelebről: az algyői olajmezőnek, mint beruházásnak, volumenét tekintve, hol a helye az ország egyéb nagy és kiemelt beruházásai között? Beleértve az egész algyői komplexumot, a fúrástól a termelésen át, mondjuk az új gázüzemig.

K. R.: Röviden csak annyit tudok mondani, hogy az alföldi olaj- és gázfeltárás, termelés, éppen az újszerűségénél fogva elsődleges helyet foglal el, úgy szoktuk mondani: elsődleges megfigyelés alatt van. Ez nemcsak a kormányzatot, hanem a nemzetközi piacot is érdekli.

M. G.: És bizonyára magát a tájat, a környezetet is, ahol ez a bányászati ág megtelepedett, átalakítva, újjárendezve az itt talált emberi, gazdasági, társadalmi viszonyokat.

K. R.: Úgy van. Amiatt is figyel rá jobban mind a politikai, mind az állami vezetés, mert nemcsak a gazdasági súlya jelentős, hanem valóban átalakító hatása van magára az egész Alföldre nézve is. Ezen belül, tehát az alföldi olaj és gázipari beruházáson belül mind termelési, mind beruházási volumenét, mind pedig átalakító hatását tekintve az algyői beruházás a legjelentősebb.

M. G.: Maradjunk egyelőre ennél az átalakító hatásnál és szerepnél. Sok mindent hallottam már arról, hogy az olajipar — mert hiszen telik rá, sok a pénze — sok mindent juttat az egyes városoknak, falvaknak, magának a tájnak. Arról most ne beszéljünk, hogy például a SZEOL-nak mennyit ad...

K. R.: Arról most valóban ne beszéljünk, bár lehetne róla beszélni, de nem ez a jellemző az olajiparra. Lássuk a kérdés lényegét. Én erről sokat vitatkoztam megyei, de főképpen Szeged városi vezetőkkel, akik inkább a negatívumokat poentírozzák ki, hogy mennyi gondot okoz nekik az olajipar ideköltözése. Kérem: egyelőre ne beszéljünk forintokról. Inkább arról, amiről ön is beszél a könyvében, az Égő aranyban. Arról például, hogy az olajipar a Szeged környéki peremközségek határában, az olajmezőkön, a szántóföldeken át kitűnő utakat épít, amelyeket természetesen nemcsak az ipari, hanem a mezőgazdasági üzemek is használnak. Arról, hogy Algyón, Tápén, Üllésen többszintes lakóházak épülnek, 'elsősorban szolgálati lakásokként, vagy állami lakásokként, ahol az olajiparnak bérlőkielölési joga van, vagy hogy a téhenistállóknak, sertéstelepeken, kertészetekben bent van a gázenergia. Üllésen, Szankon a lakásokban is bent van a gáz, Tápén és az én általam képviselt Algyón most készül a gázbevezetés terve. Ugyan tessék már nekem megmondani, ha nem ide települ az olajipar, akkor Algyón, Tápén, Üllésen, Szankon mikor lett volna gázvezeték? Mikor lett volna Algyón, Tápén, Üllésen többszintes lakóház? Ez az, ami szemmel világosan látható. De ne felejtjük el, különösen most, amikor embercentrikusan igyekszünk gondolkodni — és talán már cselekedni is — azt az átalakító hatást, hogy ezekben a községekben mezőgazdasági munkások, kétkezi szántóvető emberek nemcsak traktorra ülnek, ami a mezőgazdaság átalakulásából adódik, hanem olajbányászok lesznek. Erről ön a könyvében egy kicsit bírálólag beszél — nem mutatom meg az én széljegyzeteimet, mert tudom, hogy az írók nem szeretik, ha a könyvükbe kifogásokat írkalnak az olvasók...

M. G.: Dehogynem! Sőt! Ez az elmélyült olvasás bizonyítéka!

K. R.: Kérem, én beleírtam olyasmit is, hogy ejnye, az író valamit elfelejtett. Miért tetszik amiatt sírni, hogy a tsz-parasztnak létfeltétele lecsökkent, mivelhogy beszűkült a földterületük, nincs min gazdálkodni. De hisz azok az emberek olajbányászok lettek!

M. G.: Már aki. Már aki!

K. R.: Már aki, az igaz. Ám, ha jól emlékszem, éppen most számoltuk össze, hogy Algyón 370 régi algyői család választotta az olajbányászatot mint megélhetési, kenyérkereseti forrást, szakmát. Ilyen vagy olyan foglalkozást. Van, aki a munkás-

ellátással foglalkozik, most már lehet azon vitatkozni, hogy olajbányász-e az illető, vagy sem, de kegyeret az olajbányászat ad neki. Hát ez nem átalakító hatás? Persze, ön tőlünk nem az ilyen dolgokról akar informálódni.

M. G.: Bankban vagyunk, beszéljünk mégis inkább a forintokról. Arról, hogy miként járul hozzá az olajipar a táj, a környezet átalakításához, gazdasági vonatkozásokban?

K. R.: Kérem. Kezdjük egy különös kérdéskörrel. Itt vannak az utak, amelyeket az olajipar tönkretett. Ezt sokat emlegetik. Az olajipar már kezdetben mintegy hatvanmillió hozzájárulást adott a KPM-nek arra a célra, hogy javítsák meg azokat az utakat, amelyeket a nehéz olajipari gépek, berendezések, járművek megrongáltak. A tanácsoknak is adtak valami 12 millió körüli összeget ilyen célokra. Az olajipar — okosan — ragaszkodott hozzá, hogyha már hozzájárul az útkárok megtérítéséhez, akkor azokat az utakat úgy építsék meg, hogy ő minden károsítás nélkül rámehegessen a nehéz gépeivel. Milyen utak voltak ezek korábban? Keskeny, makadámutak, amelyeken két szekér sem tudta egymást kikerülni. Ezek most nagyon szép betonutak lettek, valóban tudnak rajta jární az olajipari járművek, de nemcsak azok, hanem a gépesített mezőgazdasági nagy járművek is. Namármost: ha nem jön ide az olajipar, azokat az utakat mindenképpen meg kellett volna valakinek csinálnia. Szerintem elég sok terhet, hozzájárulást rovunk az olajiparra, olyanokat is, amelyeket tőle függetlenül is meg kellett volna azóta valósítani. Azt kérdelem: miért nem kérünk pénzt az utak helyreállítására a kamionoktól, vagy a Volántól, melynek rengeteg nehéz járműve rongálja az utakat? Magyarországon nem az olajipar kezdte a nehéz gépjárművekkel való országúti forgalmat, hanem ez az általános technikai fejlődésnek, a nemzetközi kooperáció kibontakozásának a következménye. Legújabbban például az építőipar hordja a házigyári paneleket a városon keresztül — ennél nehezebb közúti járműveket alig tudok elképzelni, hát akkor attól miért nem kérnek hozzájárulást?

M. G.: Ezt, amit ön most mondott, úgy gondolom, nem az olajipar iránti elfogultság diktálja.

K. R.: Nem. Megváltoztak az általános viszonyok Magyarországon, akkor tehát miért választunk ki egyetlen ipart, az olajipart, a terhek viselésére? Azért, mert új iparág ezen a vidéken, vagy mert csakugyan úgy gondolják, hogy ő gazdag nagybácsi, mindenre van pénze? Ezt, hogy úgy mondjam, nem tartom okos és igazságos dolognak.

MILLIÓK, MILLIÓK — ÉS A KULTÚRA?

M. G.: Ezzel a kérdéskörrel látszólag távoli összefüggésben, és nem is a beruházási politikával kapcsolatban — bár majd kiderül, hogy nem attól függetlenül — hadd tegyek fel egy új kérdést. Most olvastam az újságban, hogy néhány megyében, pontosan megnevezve: Csongrád, Pest és Szabolcs megyében és Szeged városban a tanácsok költségvetéseiben a művelődésre szánt „keretek” százalékos aránya a múlt évben kevesebb volt, mint tavalyelőtt. Mintegy két százalékkal ugyan, de csökkentek az arányok. Viszonylag kevesebb jut művelődésre, kultúrára. Azért látok én itt valamiféle összefüggést a beruházási politikával, mert milyen megyékről van szó? Csongrád megye iparosodása — köszönhető ez az olajnak is — szinte látványosan kibontakozott. Szabolcs azok közé a megyék közé tartozik, melyeket a kormány az iparosítás szempontjából „kiemelten” kezel. Pest megye rohamos iparosodása, Szeged város ipari fejlődése közismert. Hogyan lehetséges, hogy épp ezek az iparosodó megyék és Szeged városa csökkenti a kultúrára, a művelődésre szánt kereteket? Azért látok összefüggést eközött és a beruházási politika gyakorlata között, mert ahogy magam is tapasztaltam, miközben az olajipar valóban tekintélyes összeget ad különféle hozzájárulások címein, miközben magán az olajiparon belül is az ilyen — tehát kulturális — célokra fordított beruházások bizony elenyészőek. Legalábbis nincsenek arányban azzal a társadalmi folyamattal, hogy itt egy új, művelt munkásréteg alakul ki, amelynek igényeivel valamiképpen megiscsak számolni kell. Itt, úgy látszik, valami érthetetlen ellentmondás jelentkezik.

V. R.: A kérdés jogos. Érdekes. De ennek is két oldala van. A korábbi, tervutasításos időszakban az volt a gyakorlat, hogy mi, a bank külön-külön kezeltük a lakosság kommunális, kulturális, kereskedelmi, egészségügyi ellátásának pénzügyi dolgait. Ezek zömükben a helyi tanácsokhoz tartoztak, bizonyos mértékben persze az egyes minisztériumokhoz is, hiszen például az Egészségügyi Minisztérium is, a Művelődésügyi is, a Munkaügyi Minisztérium is létesített beruházásokat egy-egy megyében. Kórházakat, művelődési házakat, iskolákat és így tovább. Ezek általában a lakosság lélekszáma szerint osztódtak el egy-egy megyére, területre — hozzáéve persze egyéb tényezőket is. Ez a beruházási politika nem mindig vette figyelembe az ipari fejlődést, holott például a kulturális vagy az egészségügyi ellátás iránti igény másképpen jelentkezik egy iparosodott környezetben, és másképpen egy mezőgazdasági körzetben. Sőt, még az egyes iparágakban is az úgynevezett szakmai betegségek másképpen jelentkeznek. Vagy vegyünk azt, hogy a vidékről bejáró dolgozók nagy része étkezési szempontból önellátó. Ugyanakkor a városi, ipari munkás, főképpen az ipari értelmiségi megköveteli az éttermi, fejlett kereskedelmi ellátást, nem elégszik meg azzal, hogy az üveg sörét — mondjuk — a szatócsbolt előtt igya meg.

M. G.: Most már pontosan értem, hogy ön mire gondol. Arra az úgynevezett ágazati tervezésre, amely azt jelentette, hogy az egyes tárcák, népgazdasági ágazatok a másiktól függetlenül a maguk kereteit kihasználva létesítettek beruházásokat. Adtak egy-egy megyének beruházásokat. Úgy is mondták ezt akkoriban: X. megye ezt kapott, Z. város ezt kapott a tervtől. Ez a tervezési, beruházási mód azóta megváltozott. Mármost ez a változás kialakított-e helyesebb arányokat ebben a tekintetben? Pontosabban arra gondolok, hogy amikor egy-egy ipari beruházás a termelés érdekében megvalósul, vajon vele párhuzamosan kialakulnak-e a kultúra, a művelődés intézményei? Még pontosabban: ki oldja meg a feladat kulturális vonatkozásait?

K. R.: Igaztalan volna azt állítani, hogy az ágazati tervezés nem volt koordinálva, egybehangolva. Először is maguknak a tanácsoknak is volt koordinációs joguk és kötelezettségük, ezenkívül természetesen az Országos Tervhivatal is egybehangolta a terveket. Más kérdés, hogy ha valamely megyében egy bizonyos beruházás előreszaladt, vagy éppenséggel lemaradt, akkor a hozzákapcsolódó egyéb beruházások sem találkoztak. És azért minden nagyobb beruházásnak volt bizonyos sodrása, magával hozott más természetű létesítményeket is. Vegyünk csak az ominózus olgyői-tápei olajipari beruházást. Ebben már eleve benne volt ezer lakás. Továbbá munkásszálloda — nem egyszerű szállás, hanem úgy, ahogy megfogalmazták: szálloda —, még hozzá vendéglátó objektumokkal, tehát étteremmel, vendéglővel együtt. Volt ABC-áruház, kétezer adagos konyha, amelyet még a nagyközönség is igénybe vehet. Volt szakorvosi rendelő, továbbá hozzájárulás a járási orvosi rendelőintézet megépítéséhez, hozzájárulás a sütőipari vállalat rekonstrukciójához, továbbá, ha jól emlékszem, mintegy tízmilliós hozzájárulás a kakkasszéki reumatológiai intézet létesítéséhez. Ezt onnan is tudom, hogy makói, szentesi orvosok felszólaltak a tanácsüléseken, hogy miért viszik azt a pénzt Kakasszékre, miért nem Makóra, illetve Szentesre telepítik ezt a részleget. De hadd ne soroljam most tovább, mert nem a tételes felsorolás most a célunk. Még annyit mondok el, hogy lakásonként 33 500 forintot kell befizetni a tanácshoz, ez jelenleg mintegy húszmilliónál tart, s ez azt a célt szolgálja, hogy az ezer lakáshoz kapcsolódó kommunális, kereskedelmi s egyéb hálózat megépítését segítse. Lehet azon vitatkozni, hogy mindez elégséges-e. Azt is meg kell említeni, hogy a lakásépítések miatt szükségessé váló szanálások is az olajipari beruházások keretében és terhére történtek. Ismeretes Szegeden a Roosevelttéri halászszárdá példája. Ott először is a régi halászszárdát áttelepítették az Erdészházba, viszont a Roosevelttéri ház alsó szintjén kereskedelmi objektum lesz, tehát ha úgy tetszik, az olajipar kétszer is megfizeti ugyanazt a szanálást. Ugyanez a helyzet a Kigyó utca sarkán folyó építkezéssel is. A régi épületben dobozüzem volt. Ezt kitelepítették, ez összesen két és fél milliójába került az olajiparnak. Ugyan-

akkor az épület földszintjén valamiféle bemutatóterem lesz a város közönsége részére, afféle kiállító helyiség. A szomszédos épületbe viszont — erről már írtak az újságok — betelepül a METESZ, itt alakítják ki a tudományok palotáját, ahogy ezt már elnevezték. Ehhez is az olajipar mintegy tízmillióval hozzájárul.

M. G.: Ezek valóban imponáló példák. Az olajipart ilyen tekintetben valóban nem lehet szűkmarkúsággal vádolni.

K. R.: Ezeket viszont elfelejtik emlegetni.

ALGYÓ ÉS A BARAKKVÁROS

M. G.: No de azért hadd térjünk vissza azokra a munkásokra, akik ott laknak Algyón vagy Dorozsmán, egyelőre még nem a nem létező munkásszállodában, hanem a barakkokban, vagy bérelt szállásokon. Ezek a felsorolt beruházásokból, hozzájárulásokból aligha részesülnek, holott az értéket ők termelik meg. Ők termelik meg azt, amiből az olajipar aztán a felsorolt, és valóban nagy átalakító hatású beruházásokat, hozzájárulásokat finanszírozza.

K. R.: Lehet vitatkozni azon és nyilván igaz is, hogy mindaz, amit felsoroltunk, vagy amit az ágazati beruházások keretében, tehát a tanácsoktól kapunk, nem elégti ki azt a többlétszükségletet, amely az olajipar emberei részéről jelentkezik. De azt is figyelembe kell venni, hogy az igénytöbblet nem egyszerűen abból származik, hogy az olajipar hozott ide munkásokat, és azokat el kell látni. Az algyói, tápéi lakosok, akik azelőtt mezőgazdasággal foglalkoztak, most már másfajta igényekkel lépnek fel. Miután átkerültek az olajiparba, többet kívánnak önmaguknak is, családjuknak is az ellátásban is, a kultúrában, iskoláztatásban, egészségügyi ellátásban is. De az igények nemcsak az olajipar megjelenése miatt nőttek. Amiatt is, de nemcsak amiatt. Hanem amiatt is, mert a mezőgazdaság átalakult, például a társadalombiztosítás kiterjedt, és a tsz-tagok tömegesen jelentkeznek a rendelőintézetekben, kórházakban. Nehéz ezeket a dolgokat szétválasztani.

M. G.: Gondoljunk most mégis azokra az emberekre, akik nem is régi algyóiek, tápéiak, dorozsmaiak, hanem máshonnan jöttek ide; ott élnek együtt a barakkokban, mert az azért még nem szálloda...

K. R.: Nem, nem szálloda. A szálloda itt fog megépülni a városban, a József Attila sugárút sarkán, a Financiával szemben.

M. G.: Nos, ezekről a barakkvárosi emberekről legyen szó.

K. R.: Mit kaptak a barakkvárosi emberek? Kérem: milyen ellátási többlet van például Algyón? Motzwickler kollégám az imént közbeszólva említette a kétezer adagos algyói konyhát, ezt minden kellékével kell érteni, tehát étteremmel és minden más tartozékkal. Megvalósult a szociális ellátás, orvosi ellátás stb. Ideiglenes posta létesült bent a barakkvárosban. Ideiglenes gyógyszerár is van már, továbbá két orvosi rendelő. Az ABC-áruház is a barakkvárosban van, ugyannyira, hogy maga az épület is az olajipar tulajdona, bár a nagyközönség is vásárolhat ott. Az áruellátást az olajipari vezetők ellenőrzik, éppen amiatt, hogy minden legyen, amire a barakkváros lakóinak szükségük van. A barakkváros lakóinak is, de Algyó lakosságának is jó az, hogy megsűrült az autóbussz közlekedés; a Volán vállalat sokkal több autóbust járat Algyóra, mánt régen.

M. G.: Igen, ezek mind jelentős és elfogadható tények. Épp akkor jártam Algyón, amikor kijelölték a barakkváros mellett az új orvosi rendelőintézet és az első szolgálati lakások helyét.

K. R.: Nos, a negyven szolgálati lakás megépült. És ha most megy Algyóra, látni fogja, hogy a debreceni főközlekedési úttól egészen a tanácsházáig egy széles betonút épült, járdával együtt, az egészségház és a negyven lakás előtt. Ennél az útnál a következő problematika jelentkezett: az utat az olajosok a saját telepük határáig megépítették, de itt megszakadt az út — százhusz méteres görbület ottmaradt, földút, illetve salakút formájában. A lakosság kívánságára én, mint megyei tanács tag beszeltem az olajipari vezetőkkel, nagyon gyorsan hozzáteszem, nem lett volna nekik

kötelességük az út továbbépítése, hiszen nekik egy zárt telepük van ott, de annak érdekében, hogy az összefüggés az öreg község és a barakkváros közt — a saját barakkvárosi dolgozók érdekében is — meglegyen, vállalták, hogy egymillió-kétszázézer... (Motzwickler Kálmán az iratokból helyesbít: „Kétmillió-négyszáznyolcvanötezer!”) — bocsánat, tévedtem, tehát majdnem két és fél milliót adott erre az útra az olajipar. A községet csak a szanálás terhelte, mert egy parasztházat le kellett bontani, a község beinvestált körülbelül háromszázézer forintot, az olajipar meg két és fél milliót. Nagyon szép út lett belőle, már el is készült, a múltkor magam is jártam rajta. Nyilvánvaló továbbá a következő: a Posta az egészségházzal szemben egy új épületet emel, és ott postát létesít, ezt feltétlenül befolyásolta az a tény, hogy az olajipar, illetve a barakkváros odakerült. Sürgette legalábbis. A posta nem öt év múlva épül meg, hanem most.

MIÉRT PANASZKODIK ALGYÓ?

— Algyó tehát igazán nem panaszkodhat az olajosok megjelenése miatt.

— Ne siessük el a választ. Mondjunk még egy-két példát rá, hogy valóban nem panaszkodhat. Említsük meg, hogy az olajipar 450 ezer forinttal hozzájárult Algyó községrendezési tervének elkészítéséhez, nehogy később a község és az olajipar fejlesztési tervei egymást keresztezzék. Vagy itt van a vízmű esete. Algyó megépítette a maga kis vízművet — a makett fényképe emlékként ott van a falon az ön háta mögött, mert mint megyei tanácstagnak, nekem is volt benne némi munkám, harcom, hogy négy évvel előbb épült meg, mint ahogy tervezték. Előbbre hoztuk egy ötéves tervvel. De mivel a barakkvárosnak is kellett a víz, ennek a községi vízműnek a megépítéséhez is hozzájárult az olajipar, nem is csekély összeggel: egymillió-hatszázézerrel. De a barakkváros területén ők maguk is építenek maguknak egy vízművet. Tehát azért a pénzért, amit a községnek adtak, csak addig használják a régi vízművet, amíg nem épül meg az új, sőt, azután a két vízművet összekapcsolják és lényegében az olajipar is betáplálja a maga termelte vizet az algyói községi hálózatba. Mondhatnék még egyéb példákat is — így a vasútállomás bővítését —, amelyek azt igazolnák, amit ön mond, azt tudniillik, hogy Algyó nem panaszkodhat az olajosok megjelenése miatt. Mindezek tények. Miért igaz mégis az, amit az algyóiek egészen biztosan jogosan, a tápéiak kevésbé jogosan panaszképpen felvetnek? Ismeretes, hogy az új gazdasági mechanizmus új szabályozókat iktatott be. Így például a vállalatok — az olajipar is — magasabb adót fizetnek a tanácsnak. A munkások száma és bére ennek a mértékadója. Ez az úgynevezett kommunális adó. Fizetnek továbbá terület-igénybevételi díjat, és ezenfelül annyi hozzájárulást, amennyit, hogy úgy mondjam, egy-egy esetben ki lehet préselni belőlük. Azonban ezek a befizetések nem osztódnak el igazságosan azok közt a községek közt, amelyek a terheket viselik. Érdekes és csúnya szóval illették a legutóbbi algyói tanácsülésen ezt az állapotot, úgy fogalmazva meg, hogy az a tanács, amelynek van tanyavilága, vagy az a megyei tanács, amelynek olyan községe van, mint Algyó, az tulajdonképpen szocialista gyarmattartó tanács, mert onnan kapja az adót. A pénzt részben visszaosztja ugyan, de senki nem tudja, milyen mutatószámok alapján. Ha véletlenül „elfelejti” visszaosztani, akkor sincs semmi baja belőle. Azok a tanácsok viszont, amelyeknek nincsenek ilyen községei, illetve nincs tanyavilága, az lassabban tud fejlődni, mert nincsenek gyarmatai — fogalmazta meg az egyik tanácstagtársam, méghozzá politikusan, mert éppenséggel párttitkár az illető, ahogy bemutatkozott. Itt van önnek igaza, amikor a könyvében valahol leírja azt az esetet, amikor a termelőszövetkezetet gazdag, de a község, amelyikben a tsz van, maga szegény. A termelőszövetkezetnek is, de a felsőbb szintű tanácsnak is alkalma van rá, hogy bizonyos „fejlesztés” eszközözzön, de a község maga és a község lakossága nem kapja meg azt, ami dukálna neki.

M. G.: Na most ehhez kapcsolódva...

K. R.: Itt még egy mondatot, mert el fogom felejtani. Önök nagyon sokszor írják, mert újságírók és írók tollából szoktam olvasni, hogy a szegedi Tarjántelep

— olajváros. Sőt a tévében is elhangzott ez. Ugyan tessék már megmondani: mitől olajváros Tarjántelep? Attól, hogy több mint hétezer lakás fog megépülni, és a hétezer lakásból összesen ötszáz lesz az olajoslakás. Ettől lenne olajváros? Van még egy olyan — mondhatni — erkölcsi probléma, amiért az algyőiek és a tápéiak zúgnak. Hogy tudniillik Szeged van kiiktálva olajvárosnak, sőt annak Tarjántelepe különösképpen. Nem vitás, hogy Szegednek viselnie kell bizonyos terheket az olaj miatt, de nem olyan arányban, mint amennyi hasznot húz belőle. A terhek nagyobb részét viszont ezek a községek viselik. Érdekes módon a tápéi és algyői tanácsvezetést nem is nagyon ismerik az OKGT vezetői és lejárá képviselői, vagy közvetlenül az alföldi olajvállalatok szolnoki vezetői. Inkább a szegedi vezetőkkel tárgyalnak. Most épülnek már ki bizonyos kapcsolatok. Ugyanakkor az olajipar dolgozói járnak az algyői tanácshoz igazolásért, egyebekért, s valóban, teherként, munkatöbbletet jelentenek a rendőrségtől kezdve a kocsmaikon át az óvodáig. Az olajipari dolgozók igénylik a maguk állampolgári jogait, iskoláztatástól kezdve a tanácsi ügyintézésen át a kereskedelmi ellátásig, tehát benn vannak a falu életében, ezzel szemben az olajipari vezetők és a tanácsvezetők közt nincs meg a szükséges kontaktus. Nem tudom, mi ennek az oka. Pedig erre, vagyis az együttműködésre igen nagy szükség volna. Algyőn például a legutóbbi tanácsülésen elmondták, mekkora gondban vannak az iskoláztatás miatt. Az olajipar dolgozói joggal követelik, hogy iskolázzák be a gyerekeiket Algyőn, joggal követelnék óvodát, bölcsődét, de ugyanakkor a község iskolái, óvodái, bölcsődei ellátottsága rosszabb most, mint bármikor volt. Felszámoltuk a tanyavilágban levő iskolákat, onnan is jönnek be a gyerekek. Százötvenhét a többletbeiskolázás az idén — az olajipar miatt. Nincs hely. Kiürítettek valami régi kocsmahelyiséget, és ott tartják a gyakorlati foglalkozásokat. Tavaly is például az egyik nyolcadik osztályban negyvennyolc gyerek ült olyan tanteremben, ahol a normák, illetve a hozzáértők szerint huszonnégyet szabadna elhelyezni. Most ehhez tessék hozzáadni, hogy százötvenhét új olajosgyerek jelentkezik. Ugyanez a probléma az óvodában is. Az algyői tanács elkészítette egy új iskola tervét, költségvetését, a régiék modernizálását is elhatározta. A maga erejéből, ha jól tudom, négy milliót szánt az új iskolára, további négy millió támogatást kért a megyétől. Ezt azonban fent valamelyik útvesztőben az egyeztetés során kihúzták. Ennek ellenére a községi tanács kötelezte a végrehajtó bizottságot, hogy készítse elő az új iskola létesítését, mert nem látja a perspektivikus megoldást, azonnal intézkedjen a régi iskolák karbantartásáról, engem meg utasítottak, hogy interpelláljak a megyei tanácsnál, mert az ostor bizony ott csattan, Algyőn. Éppen ebben az ügyben interpelláltam a megyei tanácsülésen — választ még nem kaptam. Az ilyen dolgok miatt valóban van reális alapja annak a véleménynek — meg kellene ezt vizsgálniuk az illetékeseknek —, hogy a megye meg Szeged város már kezd és tud valami többlet-hoz járni, „hasznot” lehúzni, ugyanakkor a községek, ahol a teher van, még mindig a terheket érzik, sőt most kezdik igazán érezni!

AHOL A MUNKÁS CSALÁDJA ÉL...

M. G.: Van ennek a problémakörnek egy szerintem nagyon érdekes vetülete, amire én mostanában gondoltam, nem éppen az algyői medence és az olajipar kapcsán, de ide is érvényes. Köztudott, említettük is, hogy az ipari vállalatok a dolgozóik létszáma és a kifizetett bértől függően bizonyos kommunális adót fizetnek annak a tanácsnak, ahol székelnek. De egy nagyvállalat olyan emberekkel dolgoztat, akik nem ott élnek, hanem mondjuk Szabolcsból, Szatmárból jönnek oda. Ingáznak. Családjuk ott éne a távoli faluban. Eljön abból a faluból mondjuk ötszáz ember egy fővárosi munkahelyre. El kell jönniök, mert a falujukban nincs munka. Eljönnek egy elmaradott és minden kommunális vívmánytól nélkülöző faluból. Ennek az ötszáz szabolcsi munkásnak a járulékát, azt a bizonyos kommunális adót viszont Pest élvezi, semmi nem jut annak az elmaradott falunak, amely pedig az értéket termelő ötszáz embert küldte a városba. Ez, úgy érzem, elég fontos elvi kérdés. A szabolcsi

emberek gyerekei ott a faluban akarnak iskolába járni, és ott a legrosszabbak az iskoláztatási körülmények. A falu elveszíti a munkabíró embereit, akik ha otthon maradhatnának, új értékeket termelnének a falu számára is. A falu színvonalja mind munkaerőben, mind a gyarapodás, közséfejlesztés tekintetében pang. Nem tudnak előremenni, mert a falu munkaereje máshol realizálódik. Ennek járuléka, adói semmiképpen nem jutnak vissza abba a községbe, amely pedig köteles gondoskodni az eljáró munkás családjának egészségügyi, iskolai és egyéb ellátásáról. Ebben én valami ellentmondást látok.

K. R.: Nem állíthatjuk azt, hogy az új gazdasági mechanizmussal életbe léptetett mutatók, szabályozók minden vonatkozásban tökéletesen sikerültek. Szerintem például a területhasználati díj, meg az említett kommunális adó azok közé tartozik, amelyekre ráfér egy kis igazítás. Mert például, ha az algyői olajtermelő vállalat cégtábláján az áll, hogy Szeged, mert itt van bejegyezve, akkor az adót Szegedre kell befizetni. Márpedig az a háromezer-ötszáz munkás Algyőn, Tápén akar étkezni, ott eszik, iszik, ott veszi a zöldséget, ott igényli az orvosi ellátás egy részét, az iskolai férőhelyet. A jelenlegi rendszerben úgy van — nem tudom, hogy lesz-e ezekben a dolgokban változás, bizonyára lesz —, hogy például ami a községeket illeti, az őket illető adók fölvevőhelye a megyei tanács. E vonatkozásban tehát nem teljesen önálló a község. Mostanában sokat foglalkozunk a községek önállóságának a kérdéseivel, erről az oldalról is meg kellene a kérdést vizsgálni.

M. G.: De én most ráadásul azokat a községeket említettem, amelyeknek még ennyi beleszólásuk sincs a kommunális adó felhasználásába, holott a munkaerőt ők adják, a dolgozók családjait ők látnák el — ha képesek lennének rá — bizonyos szolgáltatásokkal. Nem lehetne azt megcsinálni, hogy a vállalatok a munkásaik után kivetett kommunális adót oda fizessék, ahol a munkás valójában lakik?

K. R.: Ön nem vette észre a kérdés másik oldalát. Miért fizetik a vállalatok a kommunális adót a székhelyüknek? Azért, mert idejött az ön által említett szabolcsi vagy zalai ember, és itt kéri a kommunális ellátást, a szolgáltatást. Életének nagyobbik részét itt tölti, itt koptatja, hogy úgy mondjam, a járdát, itt étkezik, munka után itt szórakozik, itt vásárolja a cipőt, a ruhát, mert itt jár többet és itt veszi észre.

M. G.: Persze, hiszen a falusi ellátás ebben a tekintetben is szegényesebb.

K. R.: Elismerem, hogy abban is van logika, ahogyan ön veti fel a kérdést, vagyis hogy a munkaerő lakóhelyét is figyelembe kellene venni a kommunális járulékok elosztásánál, hogy az egyes tájak, régiók közti elosztás is igazságosabb legyen, ezzel is segítve az elmaradottakat, mert ön nyilván erre céloz. A kommunális adó célja azonban jelenleg nem ez. Lehetne efelől persze vitatkozni.

M. G.: Azt hiszem, az ilyenfajta viták arra is jók lennének, hogy a közigazgatási gondolkodás és erkölcs tekintetében is fejlődne, alakulna a lakosság gondolkozása. A közvélemény. Azt hiszem, nem ártana, ha többet beszélnének a nagy nyilvánosság előtt is ezekről a kérdésekről, az egyes társadalmi csoportok érdekeiről, az együttélés etikai gazdasági problémáiról, hiszen az új gazdasági mechanizmus meglehetősen fogékonyra tette az embereket a közigazgatási, társadalom-erkölcsi viták, bizonyalmak megértésére.

FEJNI AZ OLAJOSTEHENET?

M. K.: Ehhez érdemes valamit kiegészítésül elmondani. Hozzátenni. Olyan értelemben is, hogy az az úgynevezett fogékonyság csakugyan mennyire kialakult egyes helyeken. De hogyan? Ezt az olajiparral szembeni kártérítési igények fényes példázata. Hadd mondjam el, hogy egyes termelőszövetkezetek az olajiparral szemben milyen különös kártérítési igényeket támasztanak. Közvetett kár megtérítését követelik például azon a címen, hogy az olajipar elszívja tőlük az embereket, tehát ők nem tudják megoldani a földjük megművelését, csakis gépesítéssel. Tehát az eltávozó munkaerő értékének, illetve a gépesítés költségeinek megtérítését követelik az olajipartól.

M. G.: Én ilyen kártérítési igényről még nem is hallottam. Ez valami egészen különös dolog. De ez azért más, mint amit én a kommunális adóval kapcsolatban felvetettem.

M. K.: Sőt! Olyan kártérítési igénnyel is találkoztunk, amelyik azzal érvel, hogy mielőtt az olajipar idejött volna, 39—40 év volt a termelészövetkezetben az átlag-életkor, és ahogy az olajipar erősödik, szívja át a munkaerőt, most már ötven év fölött van az átlagéletkor.

M. G.: Van-e az effajta kártérítési igényeknek valami reális alapjuk? Úgy értem: reményteljes az ilyenfajta követelés az olajiparral szemben?

K. R.: Ugyan kérem! Tessék nekem megmondani, hogy vajon Szegeden a kábelgyárat, a gumigyárat miért nem perelték ezen a címen? A textilműveket miért nem perelték? Hadd ne soroljam tovább. Egyébként is: a vidéki városok, körzetek iparosítása éppen azért történik, hogy a fölösleges mezőgazdasági munkaerőt az ipar felszívja, foglalkoztassa. Hát most már bepereljük magunkat, mert amit akartunk, megvalósult? Mert a parasztból ipari munkás lett? Akkor be lehetne perelni az egyetemeket, a kórházakat is, mert a vidéki parasztyerekekből orvosok lettek. Vagy tanítók lettek. Vagy éppen banktisztviselők lettek; a mi bankunk káderállományának ötven százaléka környékbeli parasztyerekekből tevődik össze, akkor pereljük be a falvak a bankot is? Lehet, hogy az olajipar esetében tömegesen jelentkezik az „elszívás”, ráadásul egy időben és egy helyen, és épp egy-egy termelészövetkezetben jelentkezik, de ez a gondolkodás akkor sem logikus. Inkább az az igazság, hogy vannak egyes helyeken afféle kitaláló emberek, akik azért vannak, hogy kártérítési jogcímeiket kiötljenek. Persze, ennek az egész kérdéskörnek van valami érdekes realitása, amire eddig nem gondoltunk.

M. G.: Na igen...

K. R.: De hogy ez mennyiben jelent kártérítési jogosultságot, az ördög tudja, mert ha igen, akkor még egyszer mondom: a kábelgyár éppúgy nem létezett, a gumigyár szintén nem létezett és ugyanúgy a szántóföldön épült, mint az olajipar. Ezek a gyárak is több ezer munkást foglalkoztatnak, és éppúgy a mezőgazdaságtól vonták el a munkaerőt, mint az olajipar, méghozzá pontosan meg is lehet határozni, hogy honnan, hiszen az üzemű autóbuszok menetrend szerint hozzák-viszik a munkásokat. Továbbá itt van az építőipar, a helybeli építőipar. Ez is a környékbeli paraszti munkaerőt vonzza magához, viszont most már az olajipar az építőipartól is visz el munkaerőt — hát most ki kit és milyen jogcímen pereljen?

M. G.: Ez, úgy látszik, elméletileg is új és érdekes kérdés. A kérdés gyökere szerintem ott van, hogy vajon minek tekintjük az emberi munkaerőt? Hogy vajon dönthet-e valaki saját magáról attól függetlenül, hogy egy-egy nagyobb közösségnek, iparágnak, vagy bármely népgazdasági ágának mi az érdeke.

K. R.: Amikor erről a kérdésről az ön könyvéből, továbbá a „szakirodalomból”, vagyis a periratokból olvastam — elgondolkoztam. Vegyünk egy múltbeli példát. Mondjuk, hogy Tápé gróf Pejácsevicsé volt. Nem az övé volt, csak a példa kedvéért mondjuk így. Ha egy gróf Károlyi megvett egy másik falut, és ott jobb körülményeket teremtve átszívta Pejácsevics gróftól az embereket, akkor lehetett azt mondani, hogy kárt okozott, és lehetett ebből pert csinálni.

M. G.: Nodehát a jobbágyok szabad költözködési joga régen törvénybe van iktatva.

K. R.: Épp emiatt kérdem: hát visszatérünk a jobbágykorba? Csupán azért, mert én voltam itt előbb, én vagyok a szegedi vagy a tápéi, vagy algyői termelészövetkezet, és elmennek az én embereim — ezért kérhetek én kártérítést? Sőt, az is kérdés: akik elmennek, az én embereim-e?

M. G.: A dolog szerintem fordítva áll. A szövetkezeti tagok nem a perlekedő vezetőség emberei, hanem ellenkezőleg: a vezetőség a tagok „emberei”.

K. R.: Most már talán világos, mit próbálok én feszegetni. A kérdés az, hogy a tsz-tagok megkötött emberek-e, vagy szabad munkavállalók? Ha egy tsz-dolgozónak a fia nem akar paraszt maradni, nem lesz tsz-tag, hanem elmegy orvosnak, akkor

semmi probléma nincs. Elmegy a gumigyárba — semmi. Elmegy Pestre — semmi. De ha átmegy a szomszédba, olajbányásznak, akkor jogos a kártérítési igény?

M. G.: Kérdésem most már az, hogy ez a vita elméleti jellegű-e, vagy csakis úgyan vannak ilyen kártérítési igények az olajiparral szemben?

M. K.: Lehet, hogy hihetetlen, de igenis, szerepelnek az iratok közt ilyen követelések is.

K. R.: Mi az, ami a tsz-perekben nem tetszik nekem? Az az érzésem, hogy előbb-utóbb a kormánynak sem fog tetszeni. Ön szóvá tesz egy esetet, amikor egy szőlősgazdának állítólag tönkrement százötven tőke szőlője, ezért teljes kártalanítást kapott, szép summát. Csak majd azután derült ki, hogy valójában 15—16 tőke károsodott, de az is csak úgy, hogy egy évig petrószagú volt rajta a szőlő. A példa jó, mert ugyanez van nagyban is. Ugyanis amikor felméri a kárt, akkor gyakorlatilag még nincs kár. Akkor léphet az olajipar a tsz földjére, ha megállapodtak a kár térítésében. Tény, hogy a bevetett területek állapotából meg lehet állapítani, hogy mekkora termés várható. Csakhogy mi, akik itt élünk, tudjuk, hogy nem olyan egyformán kitudóezek azok a földek; nem igaz, hogy minden föld első osztályú. De a kártérítési igényekben minden föld első osztályú. Első osztályú a termés minősége is, sőt a termés mennyisége is a legmagasabb, s éppen abban az évben, amikor az olajosok ráléptek, lehetne a piacon a legdrágábban eladni. Ez persze képtelenség. Aki egy csöppet is ért a mezőgazdasághoz, az nagyon jól tudja, hogy ha nő a mennyiség, akkor bizonyos arányban csökken a minőség. Ha egy barackfán sok barack terem, akkor a barackok apróbbak. És ha nagyon sok az őszibarack, akkor lemegy az ára a piacon. Ilyenkor szoktuk mi, bankosok, elővenni a piros ceruzát, mert mi azért nem hiszünk el könnyen akármit. Sőt, az is előfordul, hogy tévedésből nagyobb földterületet mondanak be. Tévedésből, mondom, de nem tudom, ne mondjam-e idézőjelben. Volt egy esetünk a sok közül. Befutott egy kártérítési igény, amely úgy szólt, hogy ötszáz holdas beépített öntözőterületet birtokolt az olajipar. Most azt hagyjuk ki, hogy mi megállapítottuk, mindössze ötven hold öntözése nem működhetett valamilyen oknál fogva. De a mi kollégáink elmentek a Vízügyi Igazgatóság-hoz, hogy szakvéleményt kérjenek, és ott bizony nem találták meg az ötszáz holdat a nyilvántartásban. Nem is találhatták, mert nem ötszáz holdas volt az a terület, hanem csak háromszáz. Mi volt a válasz? „Pardon, tévedtünk”. És előttünk megkorhólták azt, aki „tévedett”, nehogy máskor ilyet csináljon. Hogy mennyire volt ez tévedés, azt az ön fantáziájára bízom. Hogy szabad-e kétszáz holdat tévedni — ötszáz holdnál.

M. G.: Ritkúlnak mostanában már az ilyen esetek, perek?

K. R.: Dehogy ritkúlnak! Szaporodnak! Három hónappal ezelőtt volt egy nagyon érdekes vitánk. Ugyannyira, hogy a Nagyalföldi Kőolajtermelő Vállalat igazgatója Szolnokról maga is részt vett benne, sőt személy szerint is felülvizsgáltatta és felülvizsgálta az ügyet. Itt 229 hold rizstelepről volt szó. Ebből, ha jól emlékszem, ötven hold lett volna az, amit az olajipar előreláthatóan tönkretevez. Viszont a kétszázvalahány holdról leszedhető rizsnek az egész árát kérték, beleértve az elérhető hasznot is. Az olajipariak is vitatkoztak: várjunk már, hiszen nem jól van az egész. Először is, a terület még nem volt bevetve, tehát a vetőmag értékét, a bevetés költségét leveszik belőle. Aztán nem kell majd elárasztani, nem kell művelni, tehát ennek a költségét is leveszik. Ezután jöttünk mi, és azt mondtuk: ez így még mindig nem lesz jó. Az biztos, hogyha egy ilyen rizstelepet megbontunk, átvágjuk a gátakat, ott már nem lehet rizst termelni. Mást viszont lehet. Valamivel be lehet vetni az ötven és a 229 hold közti földterületet, sőt kell is, mert ellenkező esetben feljelentés lesz a vége, sőt letartóztatás. Mit akarnak rajta termelni? „Ugyan, hát mit lehet ott termelni, ha egyszer tönkretevezik?” — kérdezték. Megállapodtunk aztán abban, hogy legalább csalamádét termelnek benne, és akkor a csalamádé értékét levonjuk. Kifizetjük a csalamádé és a rizs értéke közti különbséget a 229 holdra, illetve a teljes kárt ötven holdért. Levonva belőle a ki nem fizetett termelési költségeket. De akkor meg azzal jöttek a károsultak, hogy jó, jó, de tulajdonképpen elő van készítve a rizsvetőmag, azzal mi lesz? Azt is meg kéne fizetni. Erre azt mondta

a szolnoki igazgató: kérem, rakják be a vagonba, szállítsák el Szolnokra, s ha benn lesz a rizs a mi raktárunkban, kifizetjük az árát. Néhány nap múlva nagy meglepetésre olvasom az újságból, hogy az a termelőszövetkezet több száz holddal bővíti a rizstelepét, új telepeket létesítenek. Viccesen rájuk telefonáltam, hogy nem tudnák-e ott a vitatott vetőmagot elvetni? „Dehogynem tudjuk, épp azt akarjuk belevetni.” „És a kártérítés?” „Hát, ha nem sikerült... nem sikerült.” Nos, ez az a szemlélet és magatartás, ami nem tetszik nekem. Továbbmenve pedig az, amit tanácsuléseken, választási gyűléseken a lakosság maga is szóvá tesz. Algyőn, ötven-hatvan méterre a falutól van a gáz, most folynak a tervezési előkészületek, de tény, hogy a lakosság ezt még nem élvezi. Ezzel szemben a termelőszövetkezeti istállóknak, sertéstelepeken be van vezetve a gáz. Az emberek azt mondják: a nagyobb gazdáknak, az erősebb gazdáknak már a tehenei is meg a disznajai is gázfűtéses istállóban laknak, nálunk meg még az ember sem kaphat gázt, fűtési célokra? S ugyanakkor a tsz-vezetők egyre csak a negatívumokat sorolják. Az utakat, amelyeken pedig ők is járnak. A vízelvezető csatornákat, amelyek egyébként az ő földjeikről is leviszik a belvizeket. Még hogy felszabdalták a tábláikat. Nodehát mindenki tudja, hogy ezek a rizsföldek még a fűszerpaprika, meg a virágkertészet és egyebek itt a város közelében azelőtt sem ötszáz holdas táblák voltak. Sőt, a földek minőségileg is nagyon elkülönültek egymástól, ami a tábla kialakítását és méretét is eleve meghatározta, csökkentette, sűrűn kellett váltakoztatni az egyes kultúrákat. Arról is beszélni kell, hogy a kártérítést követelő üzemek általában 16 aranykoronás földekkel számolnak. Mikor utánanéztünk, kiderült, hogy 10—12 aranykoronásak azok a földek. Nos, amikor a valóságot ennyire átlépik, a tényeket elferdítik — itt vagyok én vitában velük. Ha fejni akarják azt az olajostehenet, az már nekem nem tetszik. Ezeket a kérdéseket megbeszéltük a szegedi, a tápéi tsz-vezetőkkel, és most már ők is azt hangsúlyozzák, hogy vissza kell fogni az emberekben meglévő ilyen káros törekvéseket. Úgy látszik, valóban sokan vannak olyanok, akik úgy gondolkoznak, ahogy ön is említette: az olajosoknak mindenre van pénzük, mindenre telik, behát fizessenek.

MIRE MEGY EL A KÁRTÉRÍTÉS?

M. G.: Műik a kilátások a jövőre nézve? Azt hiszem, ezek a dolgok mégiscsak lehiggadnak, most már üzemszerűvé válik a termelés, megépültek a végleges vezetékek, a tankállomások.

K. R.: Mostanában záródik le egy valóban jelentős vita, de a tsz-ek most már nem velünk vitatkoznak. Az anyag már a Gazdasági Bizottság előtt van. Az úgynevezett közvetett kár, illetve az elmaradt haszon megtérítéséről folyik a vita. Ez bizony elég nagy összeg. Annak indult az első időkben is, de most már úgy beszélünk, hogy bár kifizettük volna azt, amit először kértek, mert akkor azt mondták: isten bizony, többet nem kérnek, de most már háromszor annyit kérnek. Kezdetben százhuszmillió nagyságrendű volt az igény, de már 374 milliónál tartanak.

M. G.: Kik kérik ezt? Milyen termelőszövetkezetek?

K. R.: A zömét a tápéi Tiszatáj meg a szegedi Felszabadulás, valamennyit a deszki Maros Tsz. Itt is úgy vagyunk, hogy a szerényebb tsz-ek nem kapnak semmit, vagy igen keveset kapnak az elmaradt haszonból, viszont akiknek nagyobb a hangjuk és jobb a szakmai, úgy érteve közgazdasági és jogi felkészültségük, jobban tudnak számolni, osztani, szorozni, ezeknél jelentkezik az olyan igény, amit ön is megírt, hogy elapasztott a tehén, elmenekülnek a vadak a lucernából, ami megmaradt, az pedig megfertőződött az olajtól, csökken az átlagéletkor és egyebek. Nos, még ezen a vitán belül is, amelyet a Gazdasági Bizottság fog eldönteni, hogy ki mennyit kapjon az elmaradt haszon fejében, még ezen belül is van egy külön vitánk a tsz-ekkel. Ugyanis ebből a mindenképpen magas kártérítésből olyan beruházásokat akarnak létrehozni, amelyek a mi megítélésünk szerint gazdaságtalanok. Ugyanis a mezőgazdaságban akkor illik és szabad beruházni, különösen az állam pénzéből, ha a száz forintra jutó jövedelem minimum hét forint. Ez a minimum, amit megkövetelünk. Amit viszont ők akarnak létrehozni, az csak öt forint negyvenes hasznot hoz.

Holott az olajosok pénze maximálisan az állam pénze, hiszen ötven százaléka állami juttatás, harminc százaléka kifejezetten állami kölcsön, hogyne kellene rá maximálisan vigyázni! A jelenlegi beruházás kerete majdnem hat és fél milliárd és ebből kártalanítási keret 374 millió — legalábbis ennyi az igény.

M. G.: Mire akarják fordítani ezt a mégiscsak nagy összeget a termelőszövetkezetek?

M. K.: Ez igen izgalmas kérdés. Mielőtt részletezném, előre kell bocsátani valamit. A 374 millió belől vannak az úgynevezett elmaradt hasznot miatti károk, ennek a megtérítéséből a szövetkezetek olyan kapacitású beruházásokat létesítenek, amelyek jövedelmei az elmaradt hasznot a jövőben pótolják. Az ilyen károk terület-kisajátításokból, utak építéséből, szegélyhatásokból stb. keletkeztek. Az ezért járó kártérítés volumene, a sokszoros szakértői észrevételek után a korábbi 191 millióról 152 millióra csökkent. A 152 millió belől van körülbelül 52 milliónyi olyan kártérítés, amelyet régebbi jövedelemkiesés pótlása címen kapnak a szövetkezetek. Ez onnan származik, hogy az 1960—1970 közötti kisajátításokért most visszamenőleg jövedelempótlást kérnek. A fennmaradó differencia a tényleges, esetenkénti úgynevezett zöldleltár, vagyis az a kár, amit taposással stb. okoztak az olajosok. Namármost az említett kapacitáspótló beruházásból, a 152 millióból a következők valósulnának meg. A szegedi Felszabadulás Tsz komplett sertéstelepe összesen 60 millió forintos költséggel, szárítóüzem 20 millióért, gépesítésre 5 millió, a termelőszövetkezet beruházási igénye összesen 85 millió forint. Érdekes megemlíteni, hogy a hatékonyság, 100 forintra vetítve 3 forint 94 fillér. Ez a jövedelmezőség még arra sem elég, hogy az adót, az eszközlekötési járulékot kifizessék belőle, az értékcsökkenési leírásról nem is beszélve, magyarul mondvá tehát nem szabad ezt a beruházást megvalósítani. A tápéi Tiszatáj Termelőszövetkezet sertéstelep-kiegészítő beruházásra nyolcmillió forintot, lucernalisztüzemre ötmilliót, gépesítésre hét és fél milliót, kukoricaátpogácsázó, zöldség- stb. feldolgozó üzemre további néhány milliót igényel, az összes beruházási igénye 56 millió. A deszki Maros Termelőszövetkezet terve: gépesítés, lucernaszáritó, öntözésfejlesztés, savanyítóüzem, összes beruházási igénye 11 millió. A hatékonyság a tápéi Tiszatájnál 7 forint 67, a deszki Maros Tsz-nél 6 forint 87 fillér. De vannak egyes objektumok, amelyeknél a hatékonyság alig több mint 4 forint, az előírt hét forinttal szemben.

M. G.: De mi lesz ezzel a pénzzel, ha ezek a beruházások nem valósulhatnak meg? Mire lehet egyáltalán felhasználni? Mert az állam pénzt elpocsékolni valóban nem szabad. Milyen bolond az a háziasszony, aki csak azért költ, mert van miből! Ezt az állam pénzével sem szabad megcsinálni.

M. K.: Csakhogy van emögött a hatékonyságszámítás mögött is egy kis ravasz-ság. Mert ha a hatékonyságot a szövetkezet szándékosan alacsonyan állapítja meg, akkor magasabb beruházási összegre tarthat igényt. Ha például tízmillió jövedelemkiesése van a tsz-nek, akkor — számoljunk csak — mondjuk százmillió beruházás hétszázalékos jövedelmezőséggel pótol hétmilliót, ötvenmillió pótol három és fél milliót, tehát százötvenmilliót kell beruháznia, hogy a tízmillió jövedelemkiesést helyrehozza. Ismétlem, 7%-os hatékonysággal. De ha szándékosan csökkenti a jövedelmezőséget, nagyobb összegű beruházásra jelentheti be az igényt, mert csakis nagyobb beruházással pótolhatja a kiesett hasznót.

K. R.: Mi ezt nem nagyon vizsgáltuk. Ezek az ő adataik. Lehet, hogy ha megvizsgálánk, azt kellene megállapítani, hogy a jövedelmezőség valójában sokkal nagyobb, s csak azért állítottak be alacsony hatékonyságot, hogy nagyobb beruházást kapjanak. Mert jól tudják, hogyha egyszer a Gazdasági Bizottság valamire rányomja a bélyegét, akkor a gyakorlatban még nemigen fordult elő, hogy a pénzt visszaveszi. Utána viszont a termelőszövetkezet kimutathatja: hurrá, milyen nagyszerűen gazdálkodtunk, hiszen a tervezettnél sokkal jobb jövedelmezőséget értünk el.

M. G.: Érdekes, hogy az új gazdasági mechanizmus, ezekkel a gazdasági szabályozókkal, az új gazdálkodási lehetőségekkel megtanította az embereket, a vezetőket, hogy úgy mondjam, spekulálni.

K. R.: Ez jó is meg rossz is. Mert addig, amíg jó irányban spekulálok, addig azt mondom, gondolkodom, és ez nagyon helyes. De egy bizonyos határon felül azonban a spekulálás már valóban spekuláció. Persze, nem ez az egyetlen terület, ahol ez érvényesül, sajnos, az új gazdasági mechanizmus más területeken is „kifejlesztette” az embereknek ezeket az ösztöneit, érzékeit.

M. K.: Még egy gondolatot ebből a témakörből. A szegedi Felszabadulás Tsz, mint láttuk, 60 millió forintot kér sertéskombinát létesítésére. A hatékonyság 3,75 százalék. Nem akartuk elhinni, hogy ez lehetséges. Ellenőrzésképpen több évi átlagban kimunkáltuk a különböző típusú sertéstelepek jövedelmzőségi adatait. Itt vannak kérem az agárdi, bánkúti, mezőhegyesi, városföldi, kiskőrösi, mátraaljai, berettyóújfalusi, bábolnai, kisbéri, hógyészi, mátészalkai, orosházi, szentgáli, paksi szakosított sertéstelepek adatai. Az átlagok: tíz forinton, illetve százalékon felül vannak. Fogadjuk el, hogy a bánkúti 21,6 százalékos eredmény valami véletlen eredménye, akkor is az átlag 12—13 forint körül van. Itt meg a szegedi terv — szinte hihetetlenül alacsony — 3,75 százalék.

M. G.: Azt hiszem, ebben már az az előrelátás érvényesül, amiről ön az imént beszélt.

K. R.: Igen. Csakhogy ők nem gondoltak rá, hogy mi ebbe a dologba bekapcsolódunk. És nem gondoltak rá, hogy mi már vagy húsz éve foglalkozunk a mezőgazdasági beruházások finanszírozásával, közgazdasági vizsgálatával, és ha szabad szerénytelennek lenni, talán egy kicsit mi is belejöttünk. Van közgazdászunk, van agronómusunk, állattenyésztőnk, sőt külső szakértőket is igénybe vehetünk. Minket már, nehezebb, hogy úgy mondjam, átvenni az ilyen dolgokban, mint például az olyan olajos szakembereket, akik ragyogóan értenek az olajhoz, de nem értenek a mezőgazdasághoz, az állattenyésztéshez.

VALAMIT A PERSPEKTÍVÁKRÓL

M. G.: Azt hiszem, túlságosan is belebonyolódtunk ezekben a kártérítési ügyekbe, vitákba, perekbe. Térjünk talán vissza oda, hogy vajon hogyan bontakozik ki az olajipar itteni perspektívája, most már nem a peres ügyekben, hanem a termelésben, a beruházásokban.

K. R.: A termelési kérdésekre én most nem térek ki — ehhez mások jobban értenek. Arra utalnék, hogy a perspektívát a beruházások tekintetében az a hat és fél milliárd határozza meg, amelyről a beszélgetés elején szó volt. Az első öt esztendő — 65-től 70-ig — úgy tekintjük, mint az előkészület, a felkutatás, a kísérlet időszakát, ez most már lezárult. A kísérleti üzembről az olajipar áttért az üzemszerű termelés időszakára. Az úgynevezett nagy beruházások üteme viszont — úgy gondolom — ebben az öt éves tervben zárul le. Igaz, hogy papírforma szerint 1976. lenne a befejezés ideje, de azt hiszem, a 75—76-os beruházások már inkább csak hiánypótló, járulékos, kiegészítő beruházások lesznek. Minthogy a mező széle még nincsen pontosan letapogatva, további feltárások várhatók, és minthogy még az sincs pontosan tisztázva, hogy milyen úgynevezett járulékos ipari beruházások várhatók Algyő és Tápé térségében — olyan iparokra gondolok, amelyek a szénhidrogének bontásán alapulnak —, így könnyen lehetséges, hogy a hat és fél milliárdon felül az ötödik öt éves tervben számolni kell egy kb. hárommilliárdos újabb beruházási programmal. Egyébként olyan további beruházásokra is gondolok a hárommilliárdon felül, mint például a gyógyszergyártás megtelepítése, és egyéb, más tárcákhoz tartozó, de végeredményben az algyői olajra és földgázra mint alapanyagra települő új ipari létesítmények. Óriási változások történtek — amint láttuk — a beruházások tekintetében is az olajipar megjelenésével, de az igazi kibontakozás talán még ezután kezdődik. Meggyőződésem, hogy 73 vagy 74 után mind az olajipari munkásság, mind pedig a lakosság ennek az óriási beruházási programnak már nem a negatív, hanem a pozitív hatását észleli és tapasztalja majd. Ha csak az olajipari munkások, alkalmazottak letelepítését említem: addigra elkészül ezer lakás az ő számukra, de nemcsak Szegeden épülnek lakások, hanem például Újszegeden is indult egy bányászház-

építési akció, továbbá a vállalat és az OTP segítségével a falvakban, például Üllésen, Dorozsmán azok számára, akik inkább családi ház építésére vállalkoznak. Ezekkel együtt tehát mintegy ezerkétszáz lakás épül, amelybe az olajipari dolgozók beköltözhetnek. S ha azt számítom, hogy körülbelül négy-ötszáz dolgozó már régebbi helybenlakókból toborzódik, s ha hozzáveszem az akkorra már szintén megépülő kb. 450 személyes munkásszállodát — akkor már határozottan kijelenthetjük, hogy az olajiparnak az a táj- és emberátalakító szerepe, amelyre ön a beszélgetés elején céltzott, teljes mértékben kibontakozik. Eltűnnek azok a kalandor elemek, amelyek minden új és nagy építkezésen megjelennek — gondoljunk csak Sztálinvárosra, Inotára —, eltűnnek, mert ők nem szeretnek a rendben élni, s itt marad a kialakuló törzsgárda. A kezdeti izgalmak lecsillapodnak, megszűnnek a községi vezetők panaszai, talán még a tsz-vezetők sem panaszkodnak majd annyit az olajiparra. Én, mindenesetre, szeretném ezt megérni, s bizonyára mindenki szeretné, aki ennek az új, fiatal ipari és bányászati ágának a meghonosulásáért, megtelepedéséért, kibontakozásáért küzdött és dolgozott.

M. G.: Mindannyian így vagyunk ezzel, valóban. Az olaj — ha szabad személyes dologra is hivatkoznom — nemcsak a tájat és a vele dolgozó embereket alakítja át, hanem például minket is, a beszélgetés nem olajipari résztvevőit. Engem, az író-t is egy kicsit — nem is kicsit — megejtett, megfogott az olajláz, de azt hiszem, ezt önök sajátmagukról is elmondhatják.

K. R.: Hadd mondjam el, hogy a korábbi években mi is megkaptuk a többi megyei igazgatósággal együtt a belső kezelési, eljárási utasításokat, melyek a bányászat dolgaira vonatkoztak. Tettük félre. Mi közünk nekünk Szegeden a bányászathoz? Mikor aztán öt-hat évvel ezelőtt megjelentek itt az olajosok, elővettük, elkezdtük olvasgatni a bányászati utasításokat, új fogalmakat tanultunk meg. Bizony nekünk is feladta a leckét az olajipar. Annyira, hogy mikor az ön könyve, az Égő arany megjelent, még azt is elolvastuk.

M. K.: Ön bizonyára tudja, mit jelent az olajtermelésnél a *görény* szó. Nos, amikor először kimentem az olajmezőre, mutatták a berendezést: ez itt a görény-indító, ez meg a görényfogadó. Néztem és magamban kérdeztem: hol itt a görény? Mire kell nekik a görény? Bevallom őszintén, szégyelltem megkérdezni, hát még kommentárt fűzni hozzá, hogy mire kell itt a görény. És amikor jött valami írás, beruházási igény karácsonyfára! Uramisten, gondoltam, minek ezeknek júniusban karácsonyfá? Ezek persze amilyen mellékes dolgok, de jelzik, hogy nekünk, bankosoknak is mennyire új volt minden, és hogy öt év alatt bennünk is milyen szakmai és gondolkodásbeli változást okozott az olaj. Hát még a szélesebb társadalmi rétegekben, a tájban, a közgondolkodásban és a közgazdaságban!

M. G.: Azt hiszem, ezzel a gondolattal be is fejezhetjük a beszélgetést. Köszönöm a fáradságukat és hozzájárulásukat, hogy ezt a bonyolult kérdéskört és az algyői olaj ötéves történetét a bankosok oldaláról is megvilágították.